

APRECIEREA ESTETICII PEISAJELOR GEOGRAFICE**Boboc Nicolae***Institutul de Ecologie și Geografie al Academiei de Științe a Moldovei***Rezumat**

Peisajul geografic reprezintă un sistem spațial apreciat de obicei ca resursă naturală, ca suport material în diverse activități economice ale omului. Totodată peisajul reprezintă și o entitate subiectivă, caracteristicile căreia sunt apreciate în funcție cu scopul, obiectivele care stau în fața subiectului, dar și de particularitățile intelectuale și psihologice ale acestuia. Cercetările au permis de a identifica metodologia de evaluare a esteticii sistemelor peisagistice, cu prezentarea rezultatelor în valori cantitative. Cuantificarea caracteristicilor aspectului estetic al peisajelor a fost efectuată în baza matricei care a cuprins morfometria reliefului și modul de acoperire a terenului. Aplicarea acestei metode are un grad mai mare de valabilitate în aprecierea esteticii categoriilor de peisaje din spațiul sistemelor sau unităților peisagistice regionale.

Cuvinte cheie: peisaj subiectiv, estetica peisajului, metodă cantitativă, Cîmpia Prutului Mijlociu.

Depus la redacție 28 aprilie 2016

Adresa pentru corespondență: Nicolae Boboc, Institutul de Ecologie și Geografie al Academiei de științe a Moldovei, str. Academiei, 1, MD 2027 Chișinău, Republica Moldova. E-mail: nicboboc@gmail.com

Introducere

Peisajul ca obiect central de studiu a geografiei datează de la începutul secolului al XX-lea, promotorii științei peisajului (landschaftskunde) fiind geografi germani Otto Schlüter în 1906 și Siegfried Passarge în 1919 [citată de Drăguț, 2000]. Potrivit acestora, spațiul geografic este compus dintr-un sistem natural sau antropogen de peisaje (landșafturi). Ulterior, peisajul este conceput ca sistem structurat în trei subsisteme: subsistemul producător, subsistemul utilizator și subsistemul peisaj vizibil, fenomen condiționat de două categorii de factori: principali (relief și climă) și factori derivați (antropic, hidrologic, soluri, vegetație, faună).

Sunt cunoscute nenumărate definiții ale conceptului de „peisaj”. Majoritatea dintre ele se referă la „peisajul obiectiv”, adică la elementele concrete a spațiului geografic și la relațiile dintre ele chiar și în atare condiții, când accentul se pune pe realitatea obiectivă a peisajului caracteristicile căruia pot fi cuantificate prin măsurători directe, acesta, în procesul de percepție umană, devine o realitate subiectivă. Concepția de peisaj obiectiv a fost pe larg dezvoltată de școala sovietică de landșaftologie [15,16,17,18,19, 20, 21, 22 ș. a.].

Prin definiția atribuită peisajului de către Convenția Europeană [Florența, 2000] acesta desemnează o parte de teritoriu, perceput ca atare de către populație, al cărui caracter este rezultatul acțiunii și interacțiunii factorilor naturali și/sau umani. Așadar, prima parte a acestei definiții, peisajul „...parte de teritoriu perceput ca atare de către populație...”, reprezintă nu altceva decât proiecția vizuală subiectivă pe care omul o are privind, contemplând teritoriul în care locuiește. Peisajul reflectă, astfel, multiplele strategii peisajere ale celor care-l locuiesc și poate fi privit ca „o realitate duală, obiectivă și subiectivă în aceeași măsură” [9] și poate fi definit ca „o structură spațială exprimată

printr-o fizionomie proprie, individualizată ca urmare a interacțiunii factorilor abiotici, biotici și antropici, care este valorificată în mod diferențiat, în funcție de modul în care este percepută” [23, 24].

Pentru a putea decide care peisaje pot fi valorificate pentru diferite interese economice și cele care trebuie conservate pentru valoarea lor estetică sau care trebuie amenajate pentru a li se spori valoarea, factorii de decizie ar trebui să aibă metode de evaluare estetică a peisajului, ale căror rezultate să se poată exprima grafic [12].

Pînă în prezent în Republica Moldova nu sunt cunoscute studii dedicate aprecierii valorilor estetice ale peisajelor. Au fost încercări de apreciere a valorii recreative a reliefului în baza caracteristicilor morfometrice (valoarea pantei, densitatea fragmentării, energia reliefului și altitudinea absolută) și elaborării unor indicatori sintetici, care cumulează contribuția tuturor indicatorilor morfometrici menționați [5].

În ultimii ani au fost publicate rezultatele mai multor studii consacrate predominant identificării principiilor de cartografiere și clasificare a peisajelor [6], modificărilor spațio-temporale ale peisajelor ca entități obiective din diferite regiuni ale Republicii Moldova cu utilizarea metodelor cartografice și a teledetecției [3, 7, 8, 9, 14], analizei presiunilor antropogene asupra structurii și funcționalității sistemelor peisagistice [1, 2, 4], și legităților de repartiție spațială [10], metodologiei de caracterizare a sistemelor peisagistice [11].

Scopul principal al acestui studiu a fost de a identifica o metodă complexă de evaluare a esteticii sistemelor peisagistice. Principalele obiective au fost de a sistematiza diferite metode utilizate în evaluarea esteticii peisajului și aplicarea metodologiei acceptate în aprecierea esteticii sistemelor peisagistice pe exemplul unor unități peisagistice din Cîmpia Prutului Mijlociu.

Materiale și metode

Peisajul este privit de obicei ca o entitate cu valoare materială, fiind apreciat ca resursă și în mai puține cazuri este conceput ca formațiune estetică. Exploatarea peisajelor în diferite activități economice necesită aprecierea valorii acestora atît din punct de vedere productivist, cît și din punct de vedere subiectiv, care ar permite identificarea dar și conservarea sau amenajarea peisajelor cu potențial estetic. Pentru aceasta este necesar de a dispune de metode de evaluare a esteticii peisajului, exprimate în valori cantitative în vederea evitării cît mai mult posibil a subiectivismului în procesul de cuantificare a caracteristicilor peisajelor. Unii autori [10] consideră că cea mai bună metodă de evaluare a esteticii peisajelor geografice este metoda concepută de D. L. Linton [citat de 12] și modificată de Drăguț L. [12] (tab.1). Aceasta este o metodă analitică și cantitativă care presupune descompunerea peisajului în unități cărora li se acordă note de valoare. Unitățile evaluate sunt, de regulă, relieful și tipurile de ocupare/acoperire a spațiului (cu elemente naturale și antropice). Valoarea peisagistică a reliefului s-a considerat a fi direct proporțională cu altitudinea acestuia datorită diversității fizionomice impuse în peisaj de către formele înalte de relief. Reieșind din aceste considerente, D.L. Linton (1968) a distins 6 nivele de evaluare a reliefului, de la câmpii la munți, notate de la 0 la 50 (tab.1).

Elementele naturale și antropice suprapuse reliefului (tipurile de ocupare a spațiului), au fost divizate în 7 grupe, de la peisaje industriale și urbane, la „peisaje sălbatice”, notate de la - 40 la +30. Această cotare s-a realizat conform unor:

- *norme estetice* (aspectul monoton este depunctat; astfel pădurile uniforme sunt cotate cu -10, în timp ce spațiile mozaicate sunt cotate cu +25).
- *norme ecologice* (valoarea peisajului este cu atât mai ridicată cu cât elementele antropice sunt mai slab reprezentate).

Tabel 1. Evaluarea componentelor peisajului geografic (după Linton, 1968, modificat de Drăguț [12, p.94].

Componentele peisajului geografic	Valorile
1. Relieful	
Câmpii joase	0
Câmpii înalte	10
Dealuri piemontane și podișuri	20
Dealuri subcarpatice	30
Munți joși	40
Munți înalți	50
2. Tipuri de ocupare a spațiului	
Peisaje industriale	0
Peisaje urbane	8
Peisaje rurale	16
Pășuni, fânețe, culturi sau vegetație ierboasă cu aspect uniform	24
Păduri sau livezi uniforme	32
Elemente naturale și/sau antropice cu aspect mozaicat	40
Peisaje acvatice sau „sălbaticе”	50

Metoda descrisă favorizează componenta relief, care nu cuprinde valori negative. Pentru a se echilibra cele două componente ale peisajului, s-a adaptat sistemul de cotare, astfel încât acestea să cuprindă același ecart valoric, cu note cuprinse între 0 și 50 [9,24]. Luând în considerație specificul reliefului din Republica Moldova (lipsa reliefului muntos, căruia autorii menționați îi atribuie valorile majore), valoarea aprecierii esteticii peisagistice a reliefului a fost modificată conform tabelului 2, care, în raport cu tab.1, a fost completat cu coloana 3.

Această metodă a fost aplicată pe exemplul Sistemului peisagistic Hiliuți din Cîmpia Prutului Mijlociu, situat în spațiul dintre râul Camenca și râul Ciuhur, afluenți de stînga a Prutului.

Rezultate și discuții

Peisajele geografice din spațiul Republicii Moldova au ca suport un relief mozaicat, reprezentat printr-o succesiune de podișuri și câmpii relativ joase. Cele mai ridicate sectoare sunt cele din regiunile de nord-nord-vest și centrale (300-400 m), în sud altitudinile fiind mai reduse (100-200m).

Altitudinea medie este de 150 m, cea maximă de 428,2 m, în Dealul Bălănești [24], iar cea minimă – circa 2 m, în cursul inferior al Nistrului și la vărsarea râului Cahul în lacul omonim.

Unitățile de podiș, îndeosebi cele împădurite, cum sunt Podișul Codrilor, Podișul Nistrului, Dealurile Tigheciului sunt unele dintre cele mai atractive regiuni ale

republicii, fenomen determinat de relieful actual deluros, puternic fragmentat de rețeaua hidrografică și multiple circuri de alunecare, cunoscute sub numele de hîrtoape.

Tablelul 2. Evaluarea componentelor peisajului (după Linton, 1968, modificată de Drăguț, 2000, p.94; structura și cuantificarea componentei Relief modificată de autor).

Componentele peisajului geografic	Valori numerice	Valoarea estetică calitativă a categoriilor de peisaje
1. Relieful		
Câmpii joase	0	redușă
Câmpii moderat fragmentate	10	nesemnificativă
Câmpii deluroase puternic fragmentate	20	medie
Podișuri puternic și moderat fragmentate	30	bună
Dealuri joase (cu altitudini sub 300 m)	40	apreciabilă
Dealuri înalte (cu altitudini peste 300 m)	50	foarte bună
2. Tipuri de ocupare a spațiului		
Peisaje industriale	0	redușă
Peisaje urbane	8	nesemnificativă
Peisaje rurale	16	medie
Pășuni, fânețe, culturi sau vegetație ierboasă cu aspect uniform	24	bună
Păduri sau livezi uniforme	32	apreciabilă
Elemente naturale și/sau antropice cu aspect mozaicat	40	foarte bună
Peisaje acvatice sau „sălbaticе”	50	redușă

Câmpiile, care cuprind de regulă și luncile râurilor, se consideră că dispun de un potențial atractiv și estetic mai redus, în raport cu regiunile de dealuri și podiș. Dar pe alocuri, cum sunt luncile din cursul inferior a fluviului Nistru și a râului Prut, unde pe alocuri s-au mai păstrat spații acoperite cu păduri de luncă (zăvoaie), pe fundalul mozaicat în prezența terenurilor arabile, livezilor, lacurilor și bălților, se înregistrează o creștere a atractivității și a aspectului estetic al peisajelor.

Aspectul estetic al reliefului de podiș este mai înalt apreciat pe măsura creșterii gradului de fragmentare, a valorilor dimensionale ale altor elemente componente ale sale. În Republica Moldova se evidențiază mai mulți martori de eroziune, cunoscuți sub numele de dealuri (Dealul Măgura din Codrii de Nord, dealurile Visoca, Băxani, Vădeni din Podișul Nistrului, Dealul Rădoaia și Dealul Redi din Dealurile Ciulucurilor ș.a.) [5].

Cuantificarea caracteristicilor peisajelor, pe exemplul sistemului peisagistic menționat anterior, s-a realizat în câteva etape. Inițial au fost apreciate categoriile de peisaje după parametrii morfometrici ai reliefului (treptele hipsometrice, panta dominantă) și modul de acoperire a terenurilor. Ulterior, conform tab. 3, s-a realizat cuantificarea (atribuirea punctajului) categoriilor de peisaje după tipul de acoperire a terenului și morfometria (altitudinea, panta) suprafeței topografice. Aceste date au permis de a aprecia nota medie a valorii estetice și valoarea estetică calitativă a categoriilor de peisaje din sistemul peisagistic de referință Hiliuți.

Tabelul 3. Aprecierea aspectului estetic al categoriilor de peisaje din Sistemul peisagistic Hiliuți (SP-01), din Cîmpia Prutului Mijlociu.

Tipul de acoperire a spațiului	Punctaj versus tipul de acoperire	Clasa de pantă dominantă (°)	Treapta hipsometrică dominantă (m)	Punctaj versus morfometria reliefului	Nota medie totală de valoare estetică a categoriilor de peisaje	Valoarea estetică calitativă a categoriilor de peisaje
Peisaje rurale	16	2-5	150-200	10	13	ne semnificativă
Peisaje acvatice	50	0-2	150-200	10	30	medie
Păduri naturale cu aspect mozaicat	40	2-5	200-250	30	35	bună
Pășuni	24	2-7	100-150	10	17	ne semnificativă
Plantatii perene, tufişuri	40	2-5	200-250	30	35	bună
Agricole (arabil)	16	2-5	150-200	10	13	ne semnificativă

Concluzii

Scopul principal al cercetărilor a fost atins prin identificarea unei metode cantitative de apreciere a aspectului estetic al peisajelor. Aplicarea acestei metode are cea mai mare valabilitate pentru spații extinse; ea poate fi aplicată la nivel regional în vederea aprecierii esteticii categoriilor de peisaje.

Majoritatea terenurilor din sistemul peisagistic de referință Hiliuți (peste 79% din suprafața totală) se caracterizează cu un aspect estetic ne semnificativ și doar aproximativ 18% dispun de un aspect estetic bun.

Aprecierea aspectului estetic al peisajelor elementare se va face nemijlocit în teren prin evaluarea vizuală a peisajului, metodă bazată pe percepție și dependentă de caracteristicile și trăsăturile observatorilor, de exemplu, de vârsta, experiența anterioară, profesia, locul de reședință și starea de spirit [Melluma, Leinerte 1992, citat de 13], când se va ține seama de diverse caracteristici ale peisajelor (forma în plan, scara, coloritul, vizibilitatea, expresivitatea etc.).

Bibliografie

1. *Angheluța Viorica*. Indicatorii elementari de evaluare – modalitate de apreciere a gradului de presiune antropică asupra peisajelor. //Tezele Conferinței Științifice Internaționale a doctoranzilor „Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători”, UnASM, 10 martie, 2014, Chișinău, p. 59.

2. *Angheluța Viorica*. Assessing the degree of antropogenic pressure on landscapes. Study case - Northern Codrii Plateau. //Lucrările Seminarului Geografic „D.Cantemir”, nr. 37, Editura Universității “A.I. Cuza”, Iași, România. 2014. p. 81-89.

3. *Angheluța Viorica*. Aprecierea dinamicii peisajelor silvice cu utilizarea metodelor cartografice și a teledetecției. //Tezele Conferinței studenților și masteranzilor „Viitorul începe acum”, Ediția I, UnASM, 19 aprilie, 2011. Ch: UnASM, 2011, p. 53-54.

4. *Bejan Iu., Țîțu P.* Aprecierea gradului de presiune antropică asupra peisajelor. Studiu de caz - Dealurile Ciulucurilor. //Mediul Ambient, Nr. 3(69), p. 25-27.

5. Boboc N., Castraveț T. Potențialul turistic și recreativ al reliefului. //Mediul Ambiant, Nr. 6 (36), 2007. p. 10-13.

6. Boboc, N., Bejan, Iu. Peisajele geografice. Identificare, clasificare și principii de cartografiere. //Rezumatul Comunicărilor Conferinței științifice cu Participare Internațională „Creșterea impactului cercetării și dezvoltării capacității de inovare”, USM, 22 septembrie 2011. Ch.: CEP USM, 2011, p. 313-316.

7. Boboc N., Bejan Iu., Răileanu V., Ursu P. Aspecte privind unele modificări ale peisajelor geografice în Colinele Tigheciului și Câmpia Ialpușului. //Analele Universității „Ștefan Cel Mare” din Suceava, Secțiunea Geografie, t. XIII/2004, p. 145-152.

8. Boboc, N.; Bejan, Iu., Muntean Valentina., Tănase Ana. Studiul dinamicii modificărilor peisajelor silvice din bazinul Băcovățului din 1880 până în prezent cu ajutorul tehnicilor SIG. //Lucr. Simpoz. Intern. „Sisteme Informaționale Geografice”, 10-12 noiembrie 2006. Facultatea de Geografie, Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, vol. 1, 2. Cluj University Press, 2006. No 1, p. 31-36.

9. Boboc N., Bejan Iu., Angheluța Viorica, Aprecierea dinamicii peisajelor forestiere cu utilizarea metodelor cartografice și a teledetecției în Regiunea Centrală a Republicii Moldova. //Mediul Ambiant, Nr. 5 (65), 2012, p. 9-13.

10. Boboc, Nicolae. Use GIS for Landscape Analysis of Ciulucurilor Hills. //Bul. IPI, Univ. Tehn. “Gh. Asachi” din Iași, tomul LV (LIX), Fasc. 1-4, Secția HIDROTEHNICĂ, octombrie 2009, p. 31-36.

11. Boboc N.; Bejan Iu., Castraveț T.; Muntean Valentina, Țițu P. Metode de analiză a peisajelor din Cîmpia Prutului Mijlociu. //Buletinul Academiei de Știință a Moldovei, Științele Vieții, 2 (317), 2012. p. 167-177.

12. Drăguț L. Geografia peisajului, Edit. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2000, 119 p.

13. Jankevica Maija; Comparative analysis of methodologies for landscape ecological aesthetics in urban planning. //MOKSLAS – LIETUVOS ATEITIS SCIENCE – FUTURE OF LITHUANIA. ISSN 2029-2341 print / ISSN 2029-2252 online, 2012 4(2): 113–119 doi: 10.3846/mla.2012.23 ttps://www.researchgate.net/publication/269973735

14. Ursu Liliana. Aprecierea gradului de presiune antropică asupra peisajelor în cadrul bazinului râului Ichel. //Conferința științifică cu participare internațională „Mediul și dezvoltarea durabilă”, Ediția II, 22-24 mai 2014, Universitatea de Stat din Tiraspol.

15. Исаченко А. Г. Основные вопросы физической географии. Л.: Изд-во ЛГУ, 1953. 392 с.

16. Исаченко А. Г. Физико-географическое картирование. Л.: Изд-во ЛГУ. Т. 1, 1958, 232 с.; Т. 2, 1960. 231 с.; Т.3, 1961. 268 с.

17. Исаченко А. Г. Основы ландшафтоведения и физико-географическое районирование. М.: Высшая школа, 1965. 328 с.

18. Солнцев Н.А. Природный ландшафт и некоторые его общие закономерности. //Труды II Всесоюзного географического съезда, т. I., М.: Географгиз, 1948, с. 258-269.

19. Солнцев Н.А. Значение цикличности и ритмичности экзогенных ландшафтообразующих процессов. //Вестник Моск. ун-та, серия географ., 1961, № 4, с. 3-7.

20. Солнцев Н.А. Основные проблемы советского ландшафтоведения. //Известия ВГО, 1962, № 1, с. 3-14.

21. Солнцев Н.А. Природная география, ландшафтоведение и естествознание. //Вестник Моск. ун-та, серия географ., 1977, № 1, с. 10-15.

22. Сочава В. Б. Введение в учение о геосистемах. Новосибирск: Наука, 1978, 319 с.

23. <http://documents.tips/documents/curs-final-geografia-peisajului.html>

24. <http://geoportal.md/ro/default/wms/private?>